

**Bohumil Hrabal:
Jarmilka,
Automat Svět**

Kryštof Špidla

(Gymnázium Frýdlant)

Lektoroval:

Mgr. Roman Kanda, Ph.D.,
Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha

Tato *Dílna České knižnice* vznikla v rámci projektu Rozvoj kapacit Ústavu pro českou literaturu AV ČR pro výzkum a popularizaci, CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_054/0014701, který je spolufinancován Evropskou unií.

Dílny České knižnice jsou rozšířením edice *Semináře České knižnice* a přinášejí sadu úloh včetně řešení vztahujících se k jednotlivým svazkům vydaným v ČK. Tvoří je středoškolské učitelky a učitelé pro své kolegyně a kolegy. Jejich cílem je sdílení dobré praxe.

Dílny České knižnice jsou lektorovány a redakčně zpracovány.

Vedle *Seminářů* a *Dílen* jsou k některým svazkům ČK vydávány rovněž *Pracovní listy České knižnice*.

Výukové materiály ke svazku *Bohumil Hrabal: Povídky, črty, hovory* jsou volně ke stažení zde:

Verze publikace: XII/2021
Volně ke stažení na:
www.kniznice.cz/pro-skoly

Vydal
Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1,
www.ucl.cas.cz, v Praze roku 2021
jako 5. svazek edice *Dílna České knižnice*.

Redigovala Petra Hesová.

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2021

Edici *Dílna České knižnice* řídí Robert Kolár.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Pracovní list pro studenty vyšších ročníků SŠ a gymnázií ^A

Časová dotace: 90 minut

Text 1

(A)

Na prostoře mezi týglonou, meziskladem a diadurem kopu haldy zrezivělých špon, které pak nakládají trestankyně. To se musí napřed ostrou tyčí a kladivem nadělat díry a pak to lámat jako skálu, tak spečené ty špony jsou. Pode mnou pracuje rota trestankyň, vidím, že vykopaly podkovu a radostně si ji ukazují.

(B)

Pak jsem nakládal ty nakopané špony do sázecích koryt. Když jsem se rovnal ve hřbetě, vidím, tam cestičkou, jak se zatáčí, si to cape Jarmilka s basou a kbelíkem. Již zdaleka vidím, že mne hledá očima. Přelézám hromadu rozházených cáglí a ptám se jí: Co je? A Jarmilka celá rozžalostněná mi žaluje: Právě jsem se od bab dověděla, že řekl: Kdoví, s kým to ta kráva má! Ale já mu dneska udělám u autobusu bugr... Stoupnu si u dvířek a tak před lidma mu řeknu: Má poklona, pane Kalina Jaroslave, promiňte, že vyrušuju, ale to jsem vám byla dobrá, když jsem se roztáhla po zábavě? A teď řekne, s kým to ta kráva má? No přece s váma, to jsem si od vás nezasloužila, pěkně vám za to děkuju...

(C)

Nevím co na to říct a jdeme ze tmy do světél lamp a závodní rozhlas shůry nám svítí na cestu: ...a tak jsme nastoupili cestu ke šťastné budoucnosti, jen musíme všichni dělat, je to naše... Jarmilka stáčí hlavu tím směrem a křičí do nebe: Jděte do prdele, kecálisti... to já jdu ke šťastný budoucnosti! ... šla jsem si koupit kočárek, ale čtyři tisíce a kde vzít a nekrást?... A kde vezmu prádýlko, kecálisti... Ale hlas shůry neslyšel Jarmilčin hlas a pokračoval: ...máme nejlepší platy, nejlepší pojištění na světě, a proto už z vděčnosti musíme více vyrábět... Ale Jarmilka opět křičí vzhůru: ...cože? Co to tam blafáš? ...já mám dvanáct korun na hodinu a ještě jste mne teď okradli o lístky, a na co sáhnu, stojí samý tácy... Avšak tentýž hlas, ale už z jiného amplionu, nám kráčí vstříc: ...musíme státi v jednom šiku pod praporečkem míru... A Jarmilka se tak pěkně na mne podívala a řekla: Von tomu hlasu člověk nemůže utýct... Míjíme průvod zachumlaných trestankyň, vždy dvě a dvě a za nimi zasněžený strážný. Jarmilka se chichotá: To je, strejdo, pochod míru.

Bohumil Hrabal: Povídky, črty a hovory. Brno, Host 2015, s. 59–65

Mezi týglovnou a diadurem jsem překopával haldu zrezivělých špon. Potom jsem nakládal ty špony do sázecích koryt. A když se rovnám v hřbetě, kdo jiný si to necape cestičkou než Jarmilka s basou a kbelíkem.

Přelezl jsem hromadu cáglí.

„Tak jak je to?“ povídám.

„Óó! Zrovna jsem se dověděla od bab, že Jaroušek jim měl říct: ‚Kdo ví, s kým to ta rajda má?‘ Ale já mu dneska udělám u autobusu bugr.“ Jarmilka si sedla na basu.

„Stoupnu si u dvířek a tak, před lidma, mu řeknu: ‚Má poklona, pane Jaroslave, promiňte, že vyrušuji, ale na to jsem vám byla dobrá, když jsem si s váma sedla na příkopě, co? A teďka řeknete, s kým to ta rajda má? No to jsem si od vás nezasloužila, pěkně vám za to děkuju.‘“

Bohumil Hrabal: Pábitelé. 5. vyd., Praha, Mladá fronta 2000, s. 10

Zasklenou stěnou automatu stékaly stříbrné curůčky večerního deště, po náměstíčku kráčelo několik chodců v předklonu a drželo si klobouk nebo deštník.

A do automatu pronikala ze salonku v prvním patře veselá hudba a hovor, který propukal v nezávazný smích. Paní výčepní roztočila piva a šla na toaletu.

Když otevřela dveře, metr od podlahy visely perforované střevíce, pak do žlutočerveně kostkované sukně zastrčené nohy a potom kabátek se zplihlýma rukama z rukávů a dívčí hlavou vyvrácenou ke klopě... Oběšená dívka na pásku od montgomeráku na klice větracího okénka.

„No,“ řekla paní výčepní, pak přinesla štafle, jedna prodavačka nadzvedla tu oběšenou a paní výčepní ji dlouhým nožem od salámu odřízla. A hodila si dívku na ramena a odnesla ji za výčep do alkovny, položila ji na odkládací stůl, uvolnila škrťací pásek.

A zvedla oči.

Za zasklenou stěnou automatu stál v dešti mužský a zíral na ten odkládací stůl.

Paní výčepní zatáhla kartonovou záclonku.

Pak přijel pohotovostní vůz.

Mladý lékař vběhl do automatu, dva zřízenci vytahovali nosítka. Lékař položil ucho na dívčí hrud, vzal ji za zápěstí a rozhrnul karton a rukama ukazoval, aby zřízenci už nechodili.

„Jsme tady zbytečný,“ řekl.

„A co my tady s ní?“ optala se paní výčepní.

„Přijede patologie,“ řekl.

„Tak ať přijede brzy, prodáváme tady jídlo a pití.“

„Tak to tu na tu chvílku zavřete,“ řekl doktor a vběhl do deště a pohotovostní auto se s ječením rozjelo.

A do automatu pronikala ze salonku v prvním patře veselá hudba a hovor, který propukal v nevázaný smích. Před zasklenou stěnou stálo několik zvědavců, tiskli dlaně na tabuli a ty ruce byly bílé a nepřírozně velké. A nad nimi se leskly zvědavé oči.

Pak ke dveřím přišel vysoký mladík. Byl promoklý a oba rukávy měl zabílené, jak vrážel ode zdi ke zdi. Vzal za kliku a chtěl zase jít.

Paní výčepní odemkla.

„Pojďte, člověče, dál, pojdte mě pobavit,“ řekla, a když vešel, spráskla nad ním ruce, „to vás přejela tramvaj? Nebo jste spadl ze skály?“

„Něco horšího,“ řekl, „předevčírem mi utekla snoubenka.“

Bohumil Hrabal: Povídky, črty a hovory. Brno, Host 2015, s. 187–188

Jiří Kolář: Proláž. Artlist – databáze současného umění [online] [cit. 2021-10-3] dostupné z: <https://www.artlist.cz/dila/jiri-kolar-prolaz-113199/>, Jiří Kolář – dědicové c/o DILIA, 1964

Úkoly

Tematická rovina

Texty 1 a 2 se odehrávají v kladenských hutích Poldi v 50. letech minulého století. Bohumil Hrabal zde strávil čtyři roky jako pomocný dělník. Text 1 pochází ze strojopisné verze *Jarmilky* z roku 1952, knižně vydané až v roce 1992, text 2 vychází z povídkového výboru *Pábitelé* vydaného roku 1964.

- 1) Porovnejte část A a B textu 1 s textem 2. Charakterizujte rozdíly mezi oficiálním cenzurovaným vydáním a původním strojopisem. Všimněte si a) jazykové, b) kompoziční i c) tematické roviny textu. Vysvětlete, proč k takovým změnám v daném historickém období pravděpodobně došlo.
- 2) Stručně charakterizujte svačinářku Jarmilku z textu 1, vysvětlete životní situaci, v níž se nachází.

Typologie vypravěče

- 1) Porovnejte, v jaké mluvnické osobě se realizuje vypravěč v textu 1 a textu 3.
- 2) Vyberte, které možnosti platí pro vypravěče textu 1 a které pro vypravěče textu 3. Fikčním světem rozumíme svět vytvořený textem, svět vyprávěného:
 - a) vypravěč není součástí fikčního světa textu
 - b) vypravěč je součástí fikčního světa textu
 - c) vypravěč vystupuje v příběhu jako postava či jako svědek
 - d) vypravěč v příběhu nevystupuje
- 3) V textu 3 je užito vyprávěcí techniky „oko kamery“. Pokuste se ji na základě vlastní analýzy ukázky samostatně definovat.

Textové roviny, typy promluv

- 1) Rozlište v části C textu 1 jednotlivé roviny: a) pásmo vypravěče, b) promluvy jednotlivých postav, c) hlášení závodního rozhlasu.
- 2) Vypište z výňatků po jednom příkladu přímé a nevlastní přímé řeči (pomoci může *Slovník literární teorie*: <http://www.ucl.cas.cz/edice/prirucky/slovnikove/142-slovník-literarni-teorie>).

Jazykové prostředky

Pro Bohumila Hrabala je typický orální charakter jeho próz (blíží se ústnímu projevu, využívají jeho prvky).

- 1) Prokažte toto tvrzení na části B textu 1 na úrovni morfologické (tvaroslovné).
- 2) Najděte v části A a B textu 1 alespoň dva příklady slangu, zařaďte je do oboru lidské činnosti.
- 3) Najděte v části B textu 1 alespoň tři příklady expresivních výrazů.
- 4) Pro orální (mluvený) projev je v syntaktické (skladební) rovině typické užití *parataxe* (souřadného spojení větných celků) a *parcelace výpovědí* (rozčleňování, „rozdrobení“ výpovědi na samostatně stojící části, osamostatňování větých členů). Prokažte toto tvrzení na podtržené části textu 3.

Literární postupy

- 1) Přečtěte si texty básničky Violy Fischerové a literárního vědce Milana Jankoviče pracující s pojmem „nerozlišující pozornost“. Pokuste se nalézt uplatnění takového vidění skutečnosti (hodnotově nehierarchizovaného, neodstupňovaného) v textu 3:

*Mlékárna by mohla prodávat i za tmy
Začít sama žít je víc než narození
Je možno chápat nevíru
jako **nerozlišující pozornost**
Ostatně inzeruji dům
ve kterém nechci bydlet*

Tato báseň Violy Fischerové sloužila jako motto sbírky povídek Bohumila Hrabala *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* (Praha, Mladá fronta 1965).

*Proč však vlastně, v jakém ohledu má být ta **pozornost „nerozlišující“**? Na to dává určitější odpověď až připomenutý Sešitek, soubor Hrabalových minitextů z poloviny sedmdesátých let. Podle jeho poetiky může jenom pohled hodnotově předem nehierarchizující a nepřipouštějící si žádné tabu, žádnou svazující normu, obnovovat lidský smysl tvorby v době, která se, řečeno s Bohumilem Hrabalem, odcizila „základnímu domovnímu řádu lidského bydlení“ (autorův výrok na obálce Inzerátu).*

Milan Jankovič: Hrabalova „nerozlišující pozornost“ jako únik z norem – K autorově próze sedmdesátých a osmdesátých let, in Jan Wiendl (ed.): *Normy normalizace: sborník referátů z literárněvědné konference 38. Bezručovy Opavy (11.–13.9. 1995)*, Praha, ÚČL AV ČR 1996, s. 6

- 2) Rytmus je založen na opakování – povídka *Automat Svět* (text 3) lze považovat za rytmizovanou prózu. Doložte toto tvrzení.
- 3) Srovnajte obrázek 1 a text 3. Porovnejte, čím (z hlediska tvůrčích postupů) si mohou být blízké. Pomozte si odpověďmi na otázky 1 a 2 této části pracovního listu.

Tematická rovina

- 1) a) text je jazykově umírněnější – vulgarismy jsou nahrazeny méně expresivními výrazy – *kráva/rajda; roztáhla/sedla*; některá souvětí jsou zjednodušena – „Když jsem se rovnal ve hřbetě, vidím, tam cestičkou, jak se zatáčí, si to cape Jarmilka s basou a kbelíkem.“ / „A když se rovnám v hřbetě, kdo jiný si to necape cestičkou než Jarmilka s basou a kbelíkem.“ Přímá řeč v textu 2 je značena uvozovkami, v textu 1 je užita nevlastní přímá řeč
- b) text je členěn do odstavců
- c) chybí zmínka o trestankyních

Text je výrazně zjednodušen, je méně „syrový“, je více čtenářsky přístupný. Vynechává problematická místa – oficiálně vychází na začátku 60. let, tedy v období komunistické diktatury. Trestankyně – politické vězeňkyně – jsou v době vydání textu politicky tabuizované téma.

- 2) Jarmilka je dívka z okraje společnosti (outsiderka), svačinářka v kladenských hutích, prostá, rázná, ale vnitřně čistá. Neví si rady se svojí životní situací – nechťně otěhotněla.

Typologie vypravěče

- 1) text 1: ich-forma; text 3: er-forma
- 2) text 1: b); c)
text 3: a); d)
- 3) Vypravěč nazírá skutečnost pouze z vnější perspektivy – nevidí do hlav jednotlivých postav; nezúčastněně pozoruje. Nekomentuje dění, nerozlišuje, pouze zaznamenává vnější skutečnost.

Textové roviny, typy promluv

- 1) (pásmo vypravěče, **pásmo postav, hlášení závodního rozhlasu**)
Nevím co na to říct a jdeme ze tmy do světél lamp a závodní rozhlas shůry nám svítí na cestu: *...a tak jsme nastoupili cestu ke šťastné budoucnosti, jen musíme všichni dělat, je to naše...* Jarmilka stáčí hlavu tím směrem a křičí do nebe: **Jděte do prdele, kecálisti... to já jdu ke šťastný budoucnosti!...šla jsem si koupit kočárek, ale čtyři tisíce a kde vzít a nekrást?... A kde vezmu prádýlko, kecálisti...** Ale hlas shůry neslyšel Jarmilčin hlas a pokračoval: *...máme nejlepší platy, nejlepší pojištění na světě, a proto už z vděčnosti musíme více vyrábět...* Ale Jarmilka opět křičí vzhůru: **...cože? Co to tam blafáš? ...já mám dvanáct korun na hodinu a ještě jste mne teď okradli o lístky, a na co sáhnou, stojí samý tácy...** Avšak tentýž hlas, ale už z jiného amplionu, nám kráčí vstříc: *...musíme státí v jednom šiku pod praporečkem míru...* A Jarmilka se tak pěkně na mne podívala a řekla: **Von tomu hlasu člověk nemůže utýct...** Míjíme průvod zachumlaných trestankyň, vždy dvě a dvě a za nimi zasněžený strážný. Jarmilka se chichotá: **To je, strejdo, pochod míru.**
- 2) Přímá řeč je značena uvozovkami, nevlastní přímá nikoli. Přímá: „Óó! Zrovna jsem se dověděla od bab, že Jaroušek jim měl říct: ‚Kdo ví, s kým to ta rajda má?‘“
Nevlastní přímá: Právě jsem se od bab dověděla, že řekl: Kdoví, s kým to ta kráva má!

Jazykové prostředky

- 1) užití nespisovné češtiny projevující se ve tvaru koncovek: hovorová čeština – *vyrušuju, děkuju*, obecná čeština – *váma*
- 2) *cágle, týglovna, diadur, špona* – hutnictví
- 3) *od bab, kráva, bugr, roztáhla jsem se, hřbet, cape...*
- 4) 1VH, pak 2VH, 3VH a 4VH. A 1VH a 2VH, 3VH, 4VH. A 1VH.
Celý úsek se v gramatické rovině skládá ze dvou souvětí a jedné věty jednoduché. Všechny věty v souvětích jsou hlavní, významový poměr mezi nimi je slučovací – parataktický. Parcelace se uplatňuje mezi prvním a druhým souvětím i mezi druhým souvětím a závěrečnou větou jednoduchou – jsou odděleny spojkou *a* a mohly by tak být pokračováním souvětí. Sémanticky je celý úsek jedním „parcelovaným“ souvětím.

Literární postupy

- 1) Vypravěč pouze registruje dění, nerozlišuje závažnost jednotlivých událostí, nehodnotí – svatba v prvním patře, smrt oběšením, běžný provoz bufetu, ohledání mrtvol, vstup mladíka...
- 2) Pravidelné opakování motivů, ba i celých formulací – za zasklenou stěnou automatu; z prvního patra doléhal hovor, který se měnil v nevázaný smích; paní výčepní...
- 3) V případě obrázku se jedná o koláž (konkrétně proláž). Bohumil Hrabal často ve svém psaní využívá princip koláže – v tomto případě za sebe klade pravidelně jednotlivé situace – nevázaný smích, smrt, tváře za sklem, podobně jako Jiří Kolář klade za sebe výstřižky dvou zdánlivě nesouvisejících obrazů. Obě díla pracují s nehierarchizovanou skutečností – žádná z tematických částí obrazu ani textu nestojí výše než jiná. Setkáním zdánlivě vzdálených skutečností vzniká skutečnost nová – nové interpretační pole.

**Bohumil Hrabal:
Povídky, črty
a hovory
(výbor povídek)**

Petra James

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Praha 2019

Semináře České knihnice přináší komentáře k jednotlivým svazkům vydaným v ČR. Jsou určeny studentům vysokoškolských a středoškolských literárních seminářů, resp. jejich vyučujícím. Komentáře, jejichž rozsah je mezi 10 a 20 stranami, jsou založeny na rozboru konkrétních textů pocházejících obvykle z uceleného souboru (tj. jedné sbírky, jednoho dramatu apod.). Struktura *Seminářů* kopíruje strukturu ústní maturitní zkoušky z češtiny (literárněhistorický kontext díla, literární žánr, kompozice, témata, čas a prostor, vypravěč / básnický subjekt, jazyk, styl a básnické prostředky).

Semináře navazují na publikace *Rozumět literatuře*, *Česká literatura 1945–1970*, *Český Parnas* nebo *Slovník básnických knih* vzešlé z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Chtějí poskytnout výchozí materiál k dalšímu zpracování (konkrétní vyučovací hodina, seminární práce apod.).

Semináře jsou posuzovány dvěma lektory (teoretikem a praktikem) a redakčně zpracovány.